

Red de NPS!

Henk van Gelder Bij de reorganisatie van de publieke omroep wordt de NPS geslachtofferd. Daarmee komt een vroegtijdig eind aan de grootste cultuurproducent van Hilversum.

Niemand had het zien aankomen. In het organisatieschema dat staatssecretaris Medy van der Laan op 24 juni 2005 naar de Tweede Kamer stuurde als bijlage bij het kabinetsplan voor de reorganisatie van de publieke omroep, stond de NPS nog gewoon vermeld als werkmaatschappij van de Raad van Bestuur – speciaal bedoeld voor de informatieve, culturele en multiculturele taken die de Mediawet aan de omroep heeft opgelegd. Het was een slordigheidje dat die naam was blijven staan, zei de staatssecretaris, meer niet. Maar het slordigheidje verried wel dat de NPS pas op het allerlaatste moment was geslachtofferd om te kunnen suggereren dat de coalitiegenoten CDA, VVD en D66 het toch nog eens waren geworden over de toekomst van de omroep, ondanks hun volstrekt tegengestelde ideeën daarover.

‘De stichting NPS wordt opgeheven’, vermeldde de kabinetsvisie op pagina 31 (Ministerie OCW van 2005). Het jaarlijkse NPS-budget (44,6 mil-

joen euro) werd in zijn geheel overgeheveld naar de Raad van Bestuur, dat daarvan een – niet gekwantificeerd – deel zou moeten gebruiken voor ‘een goed gecoördineerd en ambitieus cultuurbeleid van de publieke omroep’. En de staatssecretaris had er zelfs een argument bij: in een nieuwe opzet, waarbij de nieuwsfuncties voor de NOS waren en de opiniëring werd opgedragen aan de traditionele omroepen, was geen ruimte meer voor een organisatie die weliswaar de rol van een omroepvereniging speelde, maar geen leden had. Het klonk als een daadkrachtig besluit, alsof er met het opheffen van de NPS een groot probleem uit de weg werd geruimd. In de daaropvolgende dagen en weken bleek echter, dat buiten de coalitiepartijen niemand wist welk probleem dat dan was. Of het moest het voortbestaan van de coalitie zijn.

De ironie van de geschiedenis wil dat de NPS tien jaar eerder was opgericht om een ander probleem op te lossen. Alles wat nu als typisch

Actieposter voor de publieke omroep
Ontwerp: www.gnoe.net

NPS wordt beschouwd, behoorde voordien immers tot het programmapakket van de NOS. Niet alleen het *Journal* en *Studio Sport*, maar ook rubrieken als *Het Capitool* en *Uit de kunst* werden gemaakt door NOS-medewerkers. Een wonderlijk gemêleerd gezelschap was het, waar onmiskenbaar een scheidslijn doorheen liep. De nieuws- en sportmakers hadden doorgaans weinig affiniteit met de culturelen – en andersom gold hetzelfde. Zo gek was het dus niet dat iemand toen offerde die twee werelden in twee aparte organisaties onder te brengen.

Het idee is vaak toegeschreven aan toenmalig VARA-voorzitter Marcel van Dam. Het ontstond, hoe dan ook, ten tijde van een nieuwe zenderindeling. De zenders Nederland 1, 2 en 3 zouden gelijkkelijk over de grote omroepen worden verdeeld. Dat waren er, inclusief de NOS, acht. Welnu: als de NOS in tweeën werd verdeeld, zouden het er negen zijn – drie per zender. Dat kwam, kortom, veel beter uit. Vaak is de VARA-

voorzitter nadien voor de voeten geworpen dat hij ook nog een geheime agenda zou hebben gehad: de NOS, die een steeds groter en machtiger bolwerk vormde tegenover de oude omroepen, moest een kopje kleiner worden gemaakt. Maar wat de ware drijfveren ook zijn geweest – de verwezenlijking volgde wonderbaarlijk snel. De politiek ging voetstoots met het voorstel akkoord. En zo werd per 1 januari 1995 de Nederlandse Programma Stichting opgericht, als afsplitsing van de NOS, met de taak 'het verzorgen van een programma dat bestaat uit onderdelen die voorzien in de bevrediging van in het volk levende maatschappelijke, culturele, godsdienstige of geestelijke behoeften' (www.omroep.nl/nps).

Het stond er nogal ruim geformuleerd, en ook nogal omslachtig. Maar de ware bedoelingen bleken uit de minimumpercentages die de NPS werden opgelegd door de Mediawet. Op basis van artikel 50b diende ten minste veertig procent van het programmapakket te bestaan uit onderdelen van culturele aard, waarvan minstens twintig procent pure kunst moest zijn. En voorts moest er twintig procent zendtijd zijn voor etnische of culturele minderheden. Dat waren de speerpunten. Net als de oude NOS kreeg de NPS de opdracht aanvullend te zijn. Alles wat de reguliere omroepen lieten liggen, en door de wetgever toch van maatschappelijk belang werd geacht, zou voortaan bij de NPS belanden.

Onbezorgde sfeer

De nieuwe stichting was snel bemand, omdat veel vroegere NOS-medewerkers uit de culturele hoek megingen. Daartoe behoorden bovendien de makers van de populaire kinderprogramma's *Sesamstraat* en *Het klokhuis*, die eveneens van de NOS naar de NPS verhuisden. De manier waarop in die succesprogramma's drama, amusement en informatie werden gecombineerd, maakte het lastig er een etiket op te plakken. Maar ze bleken goed te gedijen in de NPS-sfeer, die al

vanaf het begin anders was dan bij de andere omroepen. Zonder rekening te hoeven houden met een concrete achterban of met sterpresentatoren die een prominente rol moesten spelen, konden de programmamakers hun gang gaan. Zelfs van de kijkcijfers behoefden ze zich aanvankelijk minder aan te trekken dan hun collega's bij de omroepverenigingen. De specifieke opdracht van de NPS vormde immers bij voorbaat een excuus als het aantal kijkers wel eens tegenviel. Met zulke taken viel nu eenmaal geen miljoenenpubliek te trekken.

In die omstandigheden – verhoudingsgewijs dus min of meer onbezorgd – kon de NPS uitgroeien tot een organisatie met 330 medewerkers waar geen andere belangen dan de programma's golden. Allengs werd de NPS de grootste cultuurproducent van Hilversum, die een groot aantal evenementen registreert en een onmisbaar coproducteur is geworden van korte en lange films, concerten en documentaires. Een paar voorbeelden uit vele: het is de NPS die namens Nederland deelneemt aan de Eurovision Young Dancers Competition, op voorhand wordt cofinanciering verstrekt aan films uit de derde wereld, vaak in samenwerking met het Huub Bals Fonds en

het was wederom de NPS die eind 2005 een galaconcert van het zestigjarige Metropole Orkest mogelijk maakte. Typierend is ook dat nog in het voorjaar van 2005 – vlak voordat het 'paasakkoord' van de coalitiepartijen naar buiten kwam – een nieuw, vijfjarig contract met het North Sea Jazz Festival werd getekend. Toen die overeenkomst even later door de politiek op losse schroeven werd gezet, verklaarde festival-directeur Theo van den Hoek dat de opheffing

'Minder aandacht voor cultuur vertaalt zich direct in lagere bezoek- cijfers van culturele instellingen'

van de NPS zou leiden tot 'een groot verlies voor de beleving van jazz en aanverwante muziek in Nederland' (Gelder 2005). Op de vraag of hij niet met een andere omroep in zee kon gaan, antwoordde hij dat dan alleen de VPRO nog overbleef. Ware het niet dat juist de VPRO een paar jaar eerder om financiële redenen met de festivalregistraties was gestopt.

Wat voor het North Sea Jazz Festival geldt, geldt ook voor een groot aantal andere culturele activiteiten: zonder NPS-inbreng geen *Matinee* op radio en tv, geen operaregistraties, geen balletfilms, geen Pinkpop, geen Nederlandse Muziekdagen, geen opening van de Uitmarkt en veel minder speelfilms. In veel gevallen zal het wegvallen van de omroepgelden bovendien grote bressen slaan in het budget van de organisatoren. Zo bezien is het mogelijk dat het voortbestaan van sommige evenementen in gevaar komt door het opheffen van de NPS.

In een rapport voor de belangenorganisatie Kunsten '92 wijst bureau Berenschot voorts op de etalagefunctie van de televisie. 'Verminderde aandacht voor cultuur vertaalt zich direct in lagere bezoekcijfers van culturele instellingen', concluderen de onderzoekers. 'Op de langere duur betekent minder kunst en cultuur op de open netten dat het culturele bewustzijn in Nederland wordt uitgehold' (Drenth e.a. 2005).

Maar volgens de politici die het paasakkoord hebben opgesteld, is er niets aan de hand. De programma's van de NPS kunnen immers gemakkelijk worden overgenomen door de reguliere omroepverenigingen, of door andere toeleveranciers die toegang zullen krijgen tot het vernieuwde bestel. Niet voor niets wordt de Raad van Bestuur wettelijk verplicht om te zorgen voor 'de continuïteit van (kwetsbare) programmering in de functie cultuur'. Die taak is echter niet gekwantificeerd in aantallen of percentages. En daar komt nog bij, dat juist de culturele programmering is ondergebracht in een sector die budgettair afhankelijk is gemaakt van de reclameopbrengsten.

Tijdens een felle discussie in Paradiso in Amsterdam, eind augustus 2005, zei Bert

Bakker, mediawoordvoerder van D66 en medeopsteller van het akkoord, 'geen enkele moeite' te hebben met het fixeren van een bedrag voor de kunstprogramma's. Van zijn belofte om in Den Haag te pleiten voor zo'n vast budget, is nadien echter niets meer vernomen.

Ook los daarvan blijft trouwens de vraag waarom er zoveel lapmiddelen nodig zijn om iets te repareren dat helemaal niet hoeft te worden afgebroken. De NPS is opgericht om

De traditionele omroepen staan niet in de rij om NPS-programma's over te nemen

programma's te maken die door de andere omroepen niet of veel te weinig worden gemaakt. Voor een omroep die zich ondergeschikt maakt aan het regime van kijkcijfers en ledentallen, vormt het NPS-pakket nu eenmaal geen aantrekkelijke buit. Met culturele, multi-culturele en informatieve programma's valt, in omroepjargon, nauwelijks te scoren. Het lijkt daarom onwaarschijnlijk dat de traditionele omroepen nu in de rij zouden staan om NPS-programma's over te nemen. Tien jaar geleden juichten ze van harte toe dat er een Nederlandse Programma Stichting kwam om hen te ontlasten van de lastige taak zelf zulke programma's te maken. Met vallen en opstaan is er sindsdien een organisatie gegroeid die bij uitstek laat zien waarin een publieke omroep zich behoort te onderscheiden van de rest van het media-aanbod. Lang niet alles lukte in één keer. Er zijn allerlei programma's met multi-culturele bedoelingen mislukt voordat de

NPS succes kon boeken met *Raymann is laat* en *Premtime*. Tot de vele voorgangers die in de Nederlandse tv-geschiedenis geen sporen zullen nalaten, behoorde bijvoorbeeld de zouteloze serie *Weltevreden op 10*, een Surinaamse versie van de BBC-hit *The Kumars at no. 42*.

Opgebouwde expertise

Ook in de culturele sector moesten diverse wonden worden gelikt. Eerst maakte de NPS een reeks wekelijkse kunstmagazines, die geen van alle overtuigend genoeg waren om één seizoen te overleven. En daarna volgde zelfs de dagelijkse rubriek *TV3*, die veel te ambitieus begon en uiteindelijk, na diverse pogingen tot verbetering, als een pretentieloos praatprogrammaatje uit de roulatie werd gehaald. Wat er precies allemaal is misgegaan, zal ongetwijfeld intern aan een diepgaande evaluatie zijn onderworpen. Maar vaststaat dat de ondergang mede te maken had met het zenderbewind op Nederland 3. De verwachtingen over de kijkcijfers die in de vooravond met een cultureel getint programma kunnen worden gehaald, waren veel te hoog gespannen.

Daarbij deed zich wellicht ook het verschijnsel voor dat de kijkers met de grootste belangstelling voor kunst tevens het meest geneigd zijn de televisie als interessante informatiebron af te zweren. Hun vooroordeel luidt dat de televisie op cultureel gebied 'nooit' iets te bieden heeft. Met als gevolg dat ze juist de programma's binnen hun interessegebied – en die zijn er – vaak missen. Veelal blijkt achteraf dat ze 'toevallig' wel naar *RTL Boulevard* hebben gekeken, of naar een *real life soap* over Patty Brard, maar niet naar de prachtige dramaserie of de boeiende documentaires die tegelijkertijd op een ander net werden uitgezonden. Liever klagen ze erover dat zulke programma's niet bestaan.

In de loop der jaren heeft de NPS, hoe dan ook, de gespecialiseerde expertise opgebouwd die nodig is om haar taak naar behoren te verrichten. Er is kennis over het afsluiten van

contracten met culturele evenementen, het cofinancieren van dramaproducties, het registreren van concerten, opera's en ballet, het verrichten van beeldresearch, het uitvaardigen van compositieopdrachten, het uitwerken van documentairevoorstellen en veel meer. Het zou onzin zijn te beweren dat andere omroepen daar geen verstand van hebben, maar nergens anders is die kennis zo specifiek aanwezig als bij de NPS.

En nergens anders bestaan er zo veel dwarsverbindingen tussen de verschillende programmaredacties. Allerlei nieuwe programma's zijn bedacht en gemaakt door medewerkers van de bestaande rubrieken. Dat geldt niet alleen voor een kennisquiz als *Met het mes op tafel* of een amuserend zomerprogramma als *Maandag Prinsjesdag* (alletee afkomstig uit de boezem van *Het Klokhuis*), maar vooral ook voor de speciale programma's die inbreng uit allerlei hoeken vereisen: *De avond van het boek*, *De avond van het gedicht*, *De avond van de korte film* en het *Groot Dictee der Nederlandse Taal*.

Zeldzaam complimenteuz was dan ook het oordeel dat de Visitatiecommissie van Alexander Rinnooy Kan in 2004 over de NPS velde, in een rapportage in opdracht van het kabinet over het functioneren van de publieke omroep. In korte tijd heeft de NPS 'een plaats in het bestel verworven en veel bereikt', aldus deze commissie. En verder: 'Uit de cijfers blijkt dat de NPS ruimschoots aan de wettelijke programmatische eisen voldoet, zowel voor televisie als radio. De zelf gehanteerde meetlat ligt hoger.' Verder repte het rapport over 'ambitie en vernieuwingszin' in het programma-aanbod. De sfeer binnen de NPS werd aangeduid als 'een informele cultuur waarin professionals allereerst met hun eigen programmataak bezig zijn' (Rinnooy Kan 2004).

Dat laatste, tevens omschreven als 'een makerscultuur', gold voor Rinnooy Kan en de zijnen trouwens als een minpuntje. Ze vonden

Henk van Gelder

is freelance journalist

voor o.a. *NRC Handelsblad*

dat de kwalitatieve doelstellingen te weinig waren vertaald in 'meetbare targets'. Maar met evenveel recht is die werkwijze op een andere manier te interpreteren: blijkbaar concentreren de programmamakers zich op hun programma's, zoals het hoort, en niet op zaken die buiten hun eigenlijke werkterrein liggen.

Wat tot dusver in de publiciteit over de omroepplannen van het kabinet voorop stond, waren vooral de informatieve programma's die de NPS als coproducent maakt: *Nova* en *Zembla* (alletee samen met de VARA), *Buitenhof* (samen met VARA en VPRO) en *Andere tijden* (samen met de VPRO). Als de NPS als compagnon en medefinancier zou wegvallen, komt het voortbestaan van die rubrieken in gevaar – hoe sussend de betrokken politici ook hebben gezegd dat ze heus wel elders onderdak zullen vinden. In diverse media is daarover gespeculeerd. Menigeen meent zeker te weten dat die politici alle belang hebben bij het verdwijnen van een kritische rubriek als *Nova*. Die zou immers, zo is gezegd, veel te links zijn. Maar niemand heeft ooit kunnen bewijzen dat er opzet in het spel zou zijn. Het is zelfs niet uitgesloten dat er tijdens de onderhandelingen geen moment aan *Nova* is gedacht. Zo'n door-dachte indruk maakte het paasakkoord nu ook weer niet.

Maar hoe het ook zij: erg productief is het zoeken naar een verborgen agenda niet. Het kan alleen maar leiden tot een eindeloze discussie over de vraag of er sprake is van politieke kleuring – en dat leidt tot niets. Het behoort nog steeds niet tot de competentie van politici om zich te bemoeien met de inhoud van tv-programma's, hoezeer dat principe sinds juni 2005 ook onder druk heeft gestaan.

Soms leek het sollen met programmatitels een nieuw Haags gezelschapsspel te zijn geworden. Waarbij het steeds ging over de mogelijkheden om die titels te behouden. Terwijl er maar één mogelijkheid de beste is. Wie ver-

zekerd wil zijn van het behoud van de bestaande kwaliteit, en van de ruimte waarin nieuwe programma-ideeën kunnen ontstaan, geeft de NPS een prominente positie in het komende omroepbestel. Zo mogelijk nog prominenter dan nu.

Literatuur

Drenth, B., O. van Munster en J. Gelever (2005) *Cultuureffectrapportage. De kabinetsvisie op de publieke omroep getoetst op de gevolgen voor het kunst- en cultuuraanbod in Nederland*. Utrecht: Bureau Berenschot.
 Gelder, H. van (2005) 'Het verdomhoekje. De NPS als hoeder van cultuur op televisie'. *NRC Handelsblad*, 8 juli.
 Ministerie van OCW (2005) *Met het oog op morgen... De publieke omroep na 2008*. Den Haag: Ministerie van OCW.
 Rinnooy Kan, A.H.G. (voorz.) (2004) *Omzien naar de omroep*. Hilversum: Visitatiecommissie landelijke publieke omroep.